

GENETIKA

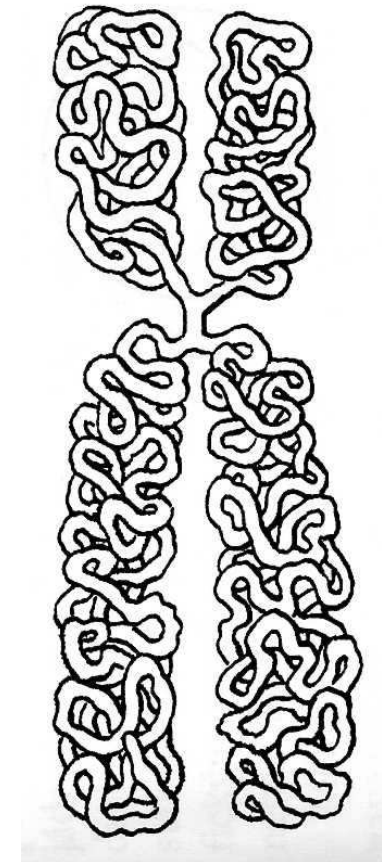
**– VĚDA, KTERÁ SE ZABÝVÁ PROJEVY
DĚDIČNOSTI A PROMĚNLIVOSTI**

Klíčové pojmy:

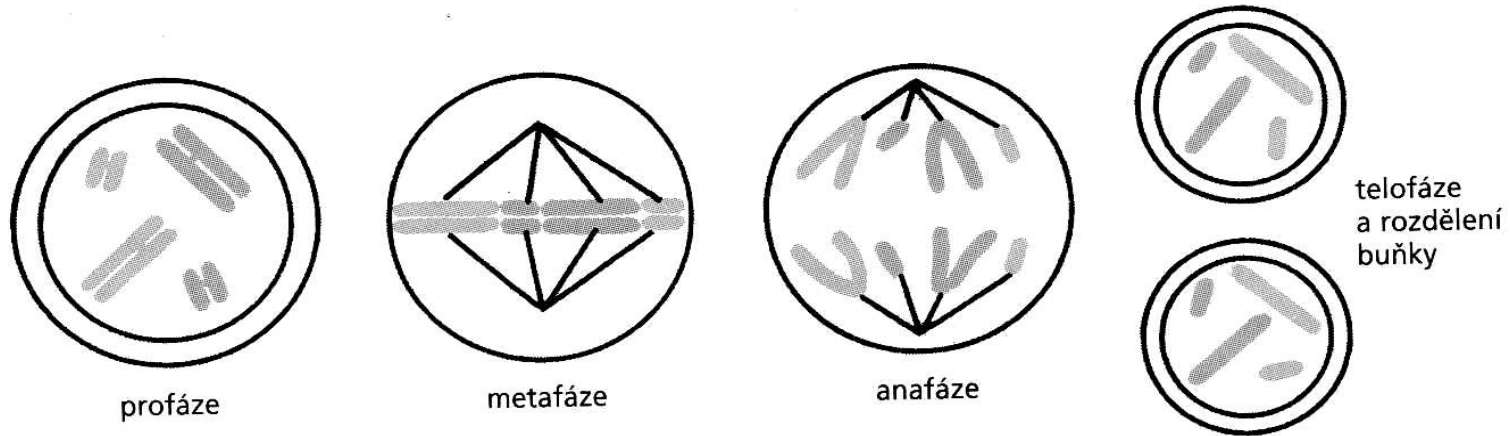
**CHROMOZOM, ALELA, GEN, MITÓZA, MEIÓZA,
GENOTYP, FENOTYP, ÚPLNÁ DOMINANCE, NEÚPLNÁ
DOMINANCE, KODOMINANCE,
HETEROZYGOT, HOMOZYGOT DOMINANTNÍ,
HOMOZYGOT RECESIVNÍ, DIPLOIDIE, HAPLODIE,
MENDELOVY ZÁKONY**

GENETICKÁ INFORMACE

- - U buněčných organismů je genetická informace uložena na **CHROMOZOMECH** v buněčném jádře
- - Chromozom je tvořen stočeným vláknem chromatinu (z nukleových kyselin – DNA a proteinů)
- - Chromozom – dvě stejné chromatidy (jak tvarem, tak genetickou informací, spojeny centromerou)
- (ke spiralizaci dochází pouze při dělení buněčného jádro, po většinu doby je jádro v nespiralizovaném stavu)

MITÓZA – buněčné dělení tělních buněk (z jedné buňky vznikají dvě, aniž by došlo ke změně genetické informace)

profáze – spiralizace chromozomů

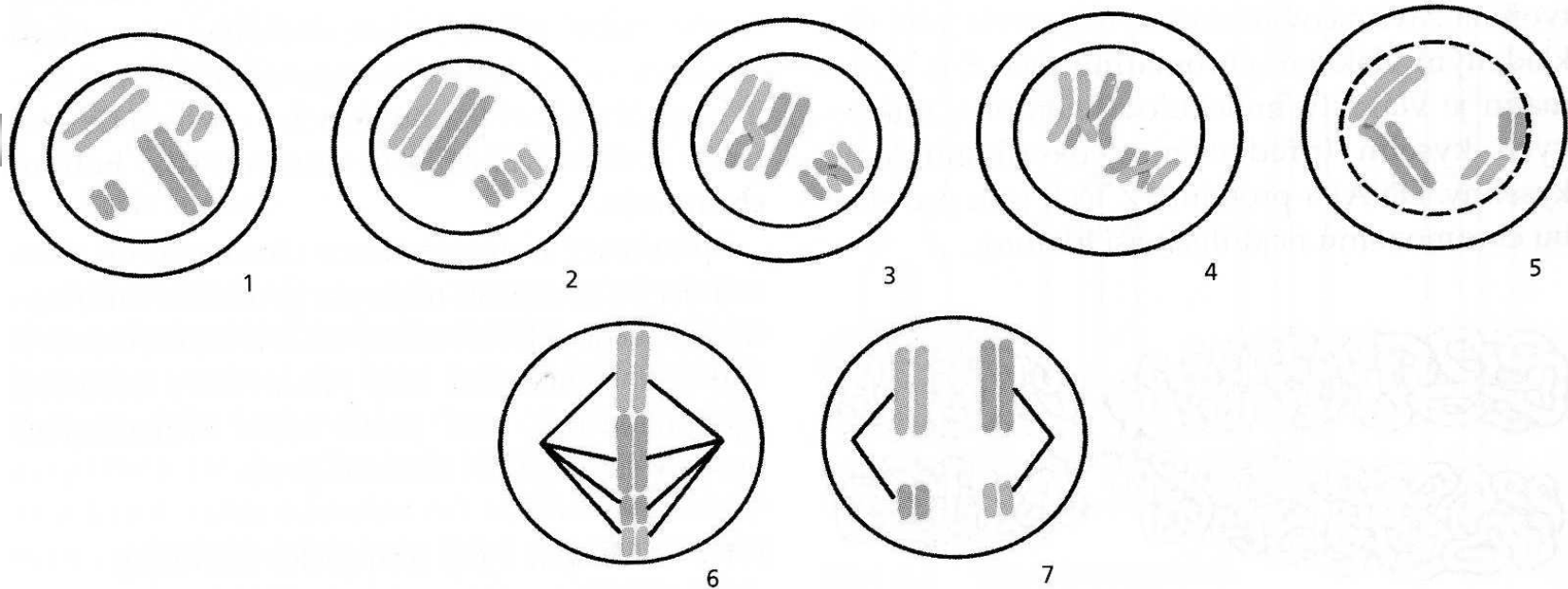
**metafáze – tvorba dělicího vřeténka, uchycení
v oblasti centromery**

anafáze – podélné štěpení na dvě chromatidy

telofáze – vznik dceřiných jader a dceřiných buněk

**interfáze – obnovení dvouchromatidové stavby
chromozomu (okopírování podle jedné původní)**

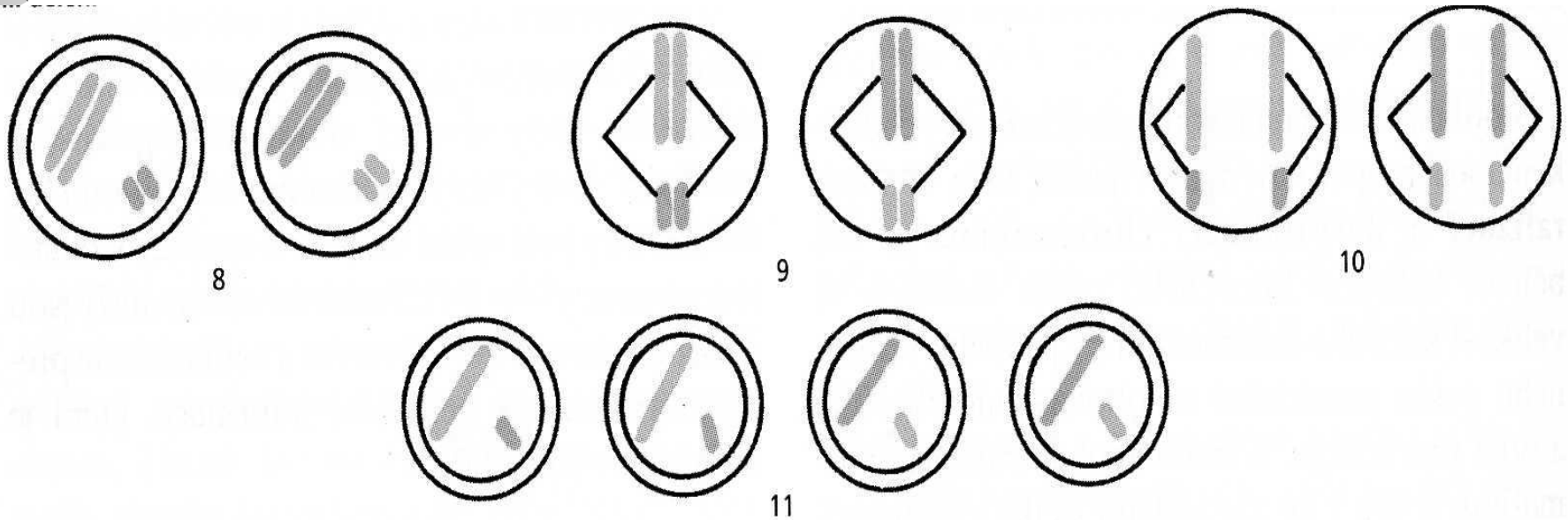
MEIÓZA – buněčné dělení pohlavních buněk (z jedné buňky vznikají nové s polovičním počtem chromozomů) I. fáze

Shodné chromozomy se k sobě podélně přiloží
(přičemž může dojít k vzájemné výměně jejich částí –
crossing over)

Dále dochází k rozchodu chromozomů z páru
k pólům dělicí se buňky, tedy po ukončení této fáze
se z původní jedné buňky obsahující dvě sady
chromozomů vytvoří dvě dceřiné buňky obsahující
po jedné sadě.

II.fáze

Toto druhé dělení odpovídá mitóze – tedy dojde k podélnému rozštěpení chromozomů, jejich rozchodu a dotvoření chybějící části.

Chromozomů v jádrech je však pouze jedna sada.

Vznikají ČTYŘI nové buňky , avšak ne vždy jsou všechny životaschopné

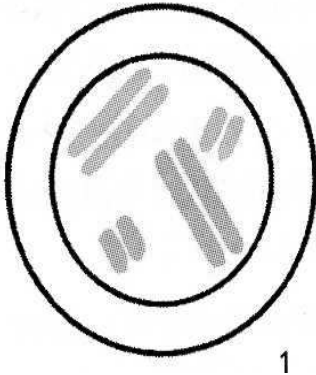
Srovnání

Výsledkem mitotického dělení jedné buňky (obsahující dvě sady chromozomů) jsou dvě buňky shodné s původní (obsahující diploidní počet chromozomů)

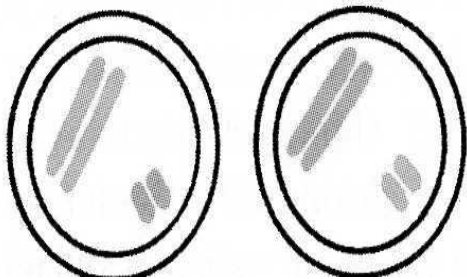
X

Výsledkem meiotického dělení jedné buňky (obsahující dvě sady chromozomů) jsou čtyři pohlavní buňky (obsahující jednu sadu chromozomů)

Buňka a počet sad chromozomů

DIPLOIDIE – (DIPLOIDNÍ BUŇKA)
ve většině buněk v tělech rostlin a živočichů najdeme diploidní počet chromozomů – dvě úplné sady – $2n$

HAPLOIDIE – (HAPLOIDNÍ BUŇKA)
v buňkách sloužících k pohlavnímu rozmnožování najdeme vždy pouze haploidní počet chromozomů – jednu sadu – $1n$

POLYPLOIDIE – některé buňky mohou obsahovat i více než dvě sady chromozomů. Tento stav najdeme v některých pletivech rostlin.

Genotyp a fenotyp jedince

Spojením dvou pohlavních (haploidních) buněk GAMET a jejich jader vznikne iniciační buňka nového jedince – ZYGOTA. Ta obsahuje genetickou informaci od obou rodičovských jedinců – od každého jednu sadu chromozomů.

- **GEN** - genetická informace je uložena v úseku DNA
- **ALELY** – možné varianty jednoho genu
 - může kódovat TVORBU funkčních látek
 - může kódovat ABSENCI tvorby funkčních látek
- **GENOTYP** – soubor všech alel každé buňky jednoho konkrétního organismu

Homozygotní genotyp

AA – homozygot dominantní

- projeví se , projeví se

aa – homozygot recesivní

- neprojeví se, neprojeví se

Heterozygotní genotyp

Aa nebo aA - heterozygot

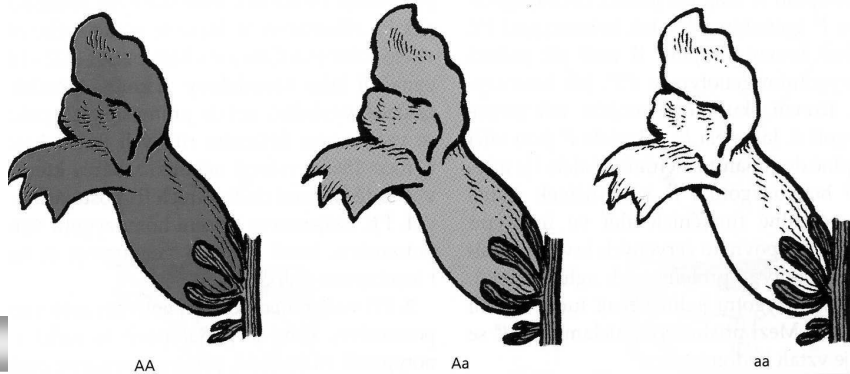
- neprojeví se , projeví se

FENOTYP – konkrétní projev genotypu
organismu na jeho vlastnostech

genotyp	AA	Aa	aa
fenotyp	A	A	a

Úplná dominance – i jedna dominantní alela
(projeví se) stačí, aby se vlastnost 100%
projevila

genotyp AA Aa aa
fenotyp A Aa a

Neúplná dominace – jedna dominantní alela

NESTAČÍ ke 100% projevení vlastnosti

Kodominance – existuje více alel pro různé vlastnosti

I_A – projeví se jako A

I_B – projeví se jako B

i – neprojeví se

(dědičnost krevních skupin)

Vyzkoušejte si Dědičnost krevních skupin

Znáte všechny možné kombinace genotypu krevních skupin. Jaký bude jejich fenotyp – jakou krevní skupinu budou mít lidé s tímto genotypem?

$I_A I_B$	$I_A I_A$	$I_B I_B$	$I_A i$	$I_B i$	$i i$

AB	A	B	A	B	O

Lidé mohou mít šest možných genotypů pro krevní skupiny, ve fenotypu (navenek) se však projeví jen jako čtyři možnosti.

Johan Gregor Mendel (1822 – 1884)

- opat brněnského kláštera
- zabýval se šlechtěním

Mendel

- **Při pokusech na hrachu zjistil, že při křížení dochází ke stejným statistickým výsledkům**
- **Podle nich formuloval zákony, aniž by znal podstatu dědičnosti**

1. Mendelův zákon – o uniformitě první generace kříženců

Když křížíme dva různé homozygoty (recesivního a dominantních) , jejich potomci budou pouze heterozygoti.

genotyp

p

AA

aa

f1

Aa

Aa

Aa

Aa

fenotyp

A

A

A

A

2. Mendelův zákon – o segregaci a kombinaci alel v druhé generaci kříženců

Když křížíme dva heterozygoty, jejich potomci mohou být jak heterozygoti, tak i homozygoti dominantní a homozygoti recesivní.

genotyp

f1

Aa

Aa

f2

AA

Aa

aA

aa

1

:

2

:

1

fenotyp

A

A

A

a

3

:

1

3. Mendelův zákon – o volné kombinovatelnosti alel

Když křížíme dva jedince heterozygoty ve DVOU alelách, může nám vzniknout se stejnou pravděpodobností 16 možných zygotických genotypových kombinací.

genotyp	AB	Ab	aB	ab
AB	AABB	AABb	AaBB	AaBb
Ab	AABb	AAbb	AaBb	Aabb
aB	AaBB	AaBb	aaBB	aaBb
ab	AaBb	Aabb	aaBb	aabb
Štěpný poměr 1:2:1:2:4:2:1:2:1 = 16				

fenotyp	AB	Ab	aB	ab
AB	AABB	AABb	AaBB	AaBb
Ab	AABb	AAbb	AaBb	Aabb
aB	AaBB	AaBb	aaBB	aaBb
ab	AaBb	Aabb	aaBb	aabb
Štěpný poměr 9:3:3:1				

Chromozomové určení pohlaví

u nejvyspělejších organismů s odděleným pohlavím
gonochoristů (opak hermafrodita – nerozlišené pohlaví)

Savčí typ chromozomového určení pohlaví

pohlavní chromozomy – označovány X a Y

kombinace XX - ženské pohlaví

XY - mužské pohlaví

